

Прегледни рад
Образовање и васпитање (Штампано изд.). –
ISSN 2956-1779. - Год. 21, бр. 25 (2026), стр. 143–156

7.071.5:7

37.015.31:714

37.015.31:793.3

COBISS.SR-ID 196186633

DOI: <http://doi.org/10.65536/ufpz21-396571>

Рад примљен: 14.4.2026.

Рад прихваћен: 12.5.2026.

ПОКРЕТ КАО ПРЕДМЕТ ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОГ ПРОУЧАВАЊА КРОЗ ЦРТЕЖ И ПЛЕС¹

Евин Ф. ПЕШИЋ²

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској
Митровици, Факултет уметности, Звечан, Србија

¹ Рад представља део истраживања у оквиру докторских академских студија Визуелне уметности на Факултету уметности, Универзитета у Приштини, Звечан – Косовска Митровица.

² <https://orcid.org/0009-0004-1346-6720>, e-mail: evinpeshic@gmail.com

ПОКРЕТ КАО ПРЕДМЕТ ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОГ ПРОУЧАВАЊА КРОЗ ЦРТЕЖ И ПЛЕС

Сажетак: *Покрет представља једну од основних категорија уметничког мишљења и изражавања и јавља се као заједнички елемент различитих уметничких дисциплина. У савременим уметничким и педагошким приступима све више се указује на значај интердисциплинарног разумевања покрета, нарочито у односу између визуелних и сценских уметности. Полазећи од теоријских увида из области визуелних уметности, студија плеса и естетике, у раду се разматра покрет као заједничка категорија која повезује цртеж и плес. У фокусу анализе налазе се научни и теоријски радови у којима се покрет тумачи као уметничка и аналитичка категорија, као и они који указују на могућности повезивања цртежа и плеса у теоријском и педагошком контексту. Посебна пажња усмерена је на идентификовање кључних димензија покрета у визуелном и телесном медију и на њихово компаративно сагледавање. Резултати анализе показују да се покрет у цртежу испољава кроз динамику линије, композицију и однос форме и простора, док се у плесу остварује кроз тело, ритам и временску организацију кретања. Уочене су бројне заједничке структурне и изражајне одлике које омогућавају интердисциплинарно тумачење ова два медија. Посебан значај оваквог приступа огледа се у области уметничког образовања, где повезивање визуелног и телесног искуства доприноси развоју креативности, просторног мишљења и разумевања уметничког процеса. Може се закључити да покрет представља релевантну теоријску основу за интердисциплинарно повезивање цртежа и плеса и да такав приступ има значајне научне и педагошке импликације за савремено уметничко образовање.*

Кључне речи: *покрет, цртеж, плес, интердисциплинарни приступ, уметничко образовање.*

УВОД

Покрет представља једну од основних категорија уметничког мишљења и уметничког изражавања. Он се испољава као ритам, промена, правац и однос тела и простора, али и као знак унутрашње енергије уметничког дела. Иако се најчешће повезује са плесом и сценским изразом, покрет има значајно место и у визуелним уметностима, нарочито у цртежу, где се манифестује кроз линију, композицију, напетост форме и визуелни ток. Управо динамика линије и односа унутар форме омогућава да се покрет препозна и у статичним визуелним структурама, што указује на његову суштинску улогу у процесу уметничког обликовања (Arnheim, 2004). Због тога се покрет може посматрати као заједничко поље различитих уметничких дисциплина, а не као појам ограничен на један медиј. Покрет се у савременим теоријским приступима не посматра само као физичко премештање тела у простору, већ као основни начин људског доживљавања света и сопственог постојања. У том смислу, покрет није спољашњи додатак мишљењу, већ један од његових темељних облика. Полазећи од таквог разумевања, може се рећи да тело у покрету истовремено изражава, сазнаје и комуницира, па је покрет могуће проучавати не само у домену плеса и физичке активности, већ и у домену уметности, перцепције и образовања (Sheets-Johnstone, 2011). Савремене студије плеса указују на то да покрет није могуће разумети искључиво као физичку радњу. Он се остварује у односу према простору, времену, ритму, тежини и материјалности, као и у начину на који тело ступа у интеракцију са окружењем и посматрачем. Плес се стога више не посматра као издвојена сценска пракса, већ као део ширег поља савремене уметности и визуелне културе (Brannigan, 2023). Са друге стране, цртеж одавно превазилази функцију пуке репрезентације видљивог, јер представља начин мишљења, анализу покрета, запис енергије и траг стваралачког процеса. Повезивање плеса и цртежа стога се може разумети као сусрет два различита, али сродна језика израза. У плесу се покрет реализује телом у времену и простору, док се у цртежу тај исти покрет трансформише у визуелни траг. Управо та трансформација чини основу интердисциплинарног приступа, јер омогућава да се исти феномен сагледа из различитих уметничких и сазнајних перспектива. Савремена

истраживања која интегришу плес и визуелне уметности показују да таква повезаност шири дечје појмовно поље, подстиче активније учење и омогућава дубље разумевање садржаја кроз искуство, визуелизацију и телесни израз (Jurjević & Geršak, 2024; Nielsen & Hartman, 2020).

Теоријски оквир рада ослоњен је на савремена истраживања из области визуелних уметности и студија плеса, у којима се покрет посматра као сложена категорија која обухвата однос тела, простора и форме. Посебан значај имају радови који указују на динамичку природу визуелног и телесног израза и на могућност њиховог међусобног повезивања у савременом уметничком и педагошком контексту. У том смислу, значајни су теоријски увиди аутора који покрет тумаче као структурни однос између тела, простора и форме (Arnheim, 2004; Maletic, 1987; Brannigan, 2023). Истовремено, новија истраживања указују на непосредну везу између праксе цртежа и плеса, наглашавајући да цртеж може бити средство разумевања покрета, а плес начин његовог телесног истраживања и обликовања (Colliander, 2024; Vroman, 2023; Emanuele, 2024).

Проблем истраживања произлази из чињенице да се у теорији и наставној пракси цртеж и плес најчешће разматрају као одвојене дисциплине. Та подела доводи до тога да се покрет у плесу посматра превасходно као телесна појава, а у цртежу као визуелни знак, без довољно увида у њихову унутрашњу повезаност. Поставља се, стога, питање да ли је могуће покрет разумети као заједничку категорију која омогућава повезивање визуелног и телесног израза и стварање ширег теоријског и педагошког оквира за његово проучавање.

У оквиру тако дефинисаног проблема, предмет овог рада јесте покрет као заједничка категорија цртежа и плеса, са посебним освртом на однос визуелног и телесног израза, односно на начин на који различити уметнички медији обликују, тумаче и преносе покрет.

ЦИЉ РАДА

Циљ рада је да се теоријски и аналитички размотре могућности интердисциплинарног повезивања цртежа и плеса полазећи од покрета као заједничке уметничке категорије. У складу са тим, рад има следеће посебне циљеве:

1. да се анализира начин на који се покрет испољава у визуелном и телесном медију
2. да се идентификују заједничке димензије покрета у цртежу и плесу
3. да се сагледа значај интердисциплинарног приступа за савремено уметничко образовање

С обзиром на то да је рад конципиран као теоријско-аналитичко и компаративно истраживање засновано на анализи релевантне научне и стручне литературе из области визуелних уметности, студија плеса и естетике, у раду се формулишу истраживачка питања која усмеравају анализу и интерпретацију предмета истраживања. Основно истраживачко питање гласи: На који начин покрет може бити схваћен као заједничка категорија која повезује цртеж и плес у теоријском и педагошком контексту? У складу са тим, формулисана су следећа посебна истраживачка питања:

1. На који начин се покрет испољава у цртежу као визуелном медију?
2. На који начин се покрет испољава у плесу као телесном и просторном медију?
3. Које су заједничке димензије покрета које омогућавају компаративно тумачење цртежа и плеса?
4. Какве теоријске и педагошке импликације произлазе из интердисциплинарног приступа проучавању покрета?

МЕТОД

Рад је заснован на теоријско-аналитичком и компаративном приступу, који подразумева разматрање релевантне научне и стручне литературе из области визуелних уметности, студија плеса и естетике. Анализа је усмерена на радове у којима се покрет разматра као уметничка и аналитичка категорија, као и на оне који указују на могућности повезивања цртежа и плеса у теоријском и педагошком контексту.

Анализа је спроведена кроз неколико фаза:

1. идентификовање кључних појмова који дефинишу покрет
2. издвајање индикатора покрета у цртежу и плесу
3. компаративно поређење тих индикатора
4. интерпретативну синтезу заједничких димензија покрета.

РЕЗУЛТАТИ

Резултати анализе релевантне научне и стручне литературе показују да се покрет у уметности испољава као сложена категорија која обухвата визуелне, телесне и просторне односе. У наставку су приказане кључне димензије покрета у цртежу и плесу и њихов значај за интердисциплинарно разумевање уметничког израза.

Теоријско одређење покрета у уметности

Покрет у уметности није могуће ограничити на физичко кретање. Он може бити видљив, наговештен, конструктивно присутан или емоционално сугерисан. У визуелним уметностима покрет се често остварује кроз смер линије, распоред маса, однос светлог и тамног, ритам понављања или динамику композиције. Зато покрет може бити присутан и онда када је дело привидно статично. У том смислу, динамика није нужно последица стварног кретања, већ је често резултат односа који се успостављају унутар саме форме.

Arnheim је показао да визуелно опажање није пасивно примање облика, већ активно сагледавање тежишта, напона, правца и равнотеже. Линија се не чита као пука граница облика, већ као носилац енергије и унутрашњег кретања форме (Arnheim, 2004). Из таквог приступа произлази да се у цртежу покрет не појављује као механички запис тела, већ као визуелни однос који у себи садржи ритам, прелаз и напетост. То је посебно важно за овај рад, јер управо такво схватање цртежа отвара могућност његовог дијалога са плесом.

У плесу је покрет основни градивни елемент. Он није пратећи чинилац, већ сам садржај уметничке радње. Плес постоји у времену, остварује се у простору и носи унутрашњу организацију енергије, темпа, напора и експресије. У том смислу покрет у плесу истовремено има обликовну и значењску функцију. Brannigan наглашава да савремене уметничке праксе показују како плес улази у простор визуелне културе и савремене уметности, при чему тело и покрет постају носиоци концептуалног и материјалног слоја дела (Brannigan, 2023). То омогућава да се покрет више не схвата као искључиво сценски феномен, већ као шире уметничко поље.

Према томе, покрет у уметности треба разумети као вишеслојну категорију. Он је истовремено телесни чин, визуелни знак, просторни однос, временски ток и естетска структура. Управо такво разумевање омогућава његово интердисциплинарно проучавање, јер показује да различити медији покрет не присвајају, већ га изнова обликују према сопственим изражајним средствима.

Цртеж као визуелна интерпретација покрета

Цртеж заузима посебно место у тумачењу покрета, јер омогућава да се пролазно кретање преведе у линију, форму и траг. Док слика чешће тежи стабилнијој визуелној целини, цртеж задржава блискост са процесом. У њему се види ток руке, брзина потеза, прекид, оклевање, нагласак и правац. Зато је цртеж један од најпогоднијих медија за испитивање покрета. Он није тек средство бележења, већ и простор у ком се покрет промишља, рашчлањује и изнова организује.

Слика 1 Dancer, око 1877.

Напомена. Degas, E. Wikimedia Commons. Јавно добро.

У раду Liselotte Vroman наглашено је да цртеж може бити средство разумевања отеловљеног просторног искуства. Тело, простор и кретање не појављују се као одвојени елементи, већ као део јединственог процеса у ком линија прати доживљај покрета и

простора (Vroman, 2023). Тај увид је важан јер показује да цртеж није тек репрезентација видљивог, већ поступак који улази у саму структуру искуства.

Tuire Colliander иде корак даље и показује да се цртеж и плес могу међусобно производити. Линија може бити подстицај за покрет тела, док покрет тела може оставити графички траг који постаје нова визуелна целина. На тај начин цртеж није накнадни опис плеса, већ део његовог разумевања и наставка у другом медију (Colliander, 2024). Посебно је значајна тврдња да линија може постати мапа или путања кретања, што цртеж приближава кореографском мишљењу.

Из тога следи да цртеж има двоструку вредност у проучавању покрета. Он, с једне стране, бележи кретање и чини га видљивим. С друге стране, он покреће нова тумачења, јер открива структуру покрета коју посматрач у непосредној изведби не мора увек да уочи. Цртеж, дакле, не зауставља покрет, већ га преводи у другу форму трајања.

Слика 2. *Drawing, Dancing Figures, 1882-1883.*

Напомена. Wikimedia Commons. Јавно добро.

Плес као телесни и просторни израз

Плес је уметност у којој тело постаје средиште обликовања простора, времена и ритма. Његова особеност лежи у чињеници да се дело остварује у самом чину извођења. Зато покрет у плесу није представљен, него непосредно изведен. Он се не налази изван тела, већ у самом телу, у његовим односима са простором, темпом и другим телима. То плес чини уметношћу у којој покрет истовремено има формалну, изражајну и комуникативну вредност.

У књизи Vere Maletic покрет је сагледан кроз појмове тела, простора, напора и експресије. Тај приступ даје чврст појмовни ослонац за анализу плеса, јер показује да се сваки покрет може сагледати кроз смер, тежину, темпо, трајање и унутрашњи квалитет (Maletic, 1987). На тај начин плесни покрет престаје да буде нешто неодређено и пролазно, а постаје уређен систем односа.

Brannigan истиче да плес у савременој уметности делује и као концепт и као материја. Тело није сводиво на улогу извођача у уском смислу, већ постаје средиште визуелне, просторне и идејне организације дела (Brannigan, 2023). Тај став је значајан за овај рад, јер показује да плес треба читати и у односу на визуелне медије.

Плес, дакле, није супротан визуелном. Он јесте телесни облик визуелног мишљења. Тело у плесу гради линије, осе, односе и ритмичке склопове. Управо због тога плесни покрет може бити близак цртежу, који те исте односе захвата другим средствима.

Слика 3. Ballet dancer and powder.

Напомена. Unsplash. Лиценца CC0 1.0.

Однос цртежа и плеса у интердисциплинарном приступу

Интердисциплинарни приступ подразумева да се уметничке дисциплине не посматрају као затворене целине. Када се цртеж и плес доведу у везу, не добија се механички спој два медија, већ ново поље у ком покрет постаје заједнички предмет истраживања. У том пољу ни цртеж ни плес не губе своју посебност, већ се њихове могућности јасније уочавају управо кроз међусобни однос.

Rossella Emanuele у својој докторској тези показује да плес и кореографија могу проширити разумевање цртежа изван папира, линије и површине. Цртеж се тада не схвата као готов производ, већ као процес, просторни догађај и телесна активност (Emanuele, 2024). Тај став је важан јер омогућава да се цртеж чита као динамичка пракса, блиска плесу. У истом правцу иду и радови који разматрају однос тела, трага и визуелизације покрета. Плес може оставити цртеж, а цртеж може подстаћи плес. У том прелазу један медиј не губи свој идентитет, већ добија нов слој значења. Интердисциплинарност се овде не јавља као спољашње повезивање тема, него као унутрашња сродност самих медија.

Из таквог приступа произилази да покрет није власништво једне дисциплине. Он припада и цртежу и плесу, али на различите начине. Зато покрет може бити основа за научни дијалог између ликовне и сценске уметности. Тај дијалог није важан само за теорију уметности, већ и за наставну праксу, јер подстиче шире разумевање уметничког стварања.

Шематски приказ односа кључних појмова у проучавању покрета

*Слика 4. Шематски приказ односа покрета у цртежу и плесу.
Напомена. Ауторска шема, израђена за потребе рада.*

Значај интердисциплинарног приступа за уметничко образовање

Интердисциплинарно проучавање покрета има посебан значај за образовање, нарочито у срединама у којима се тежи повезивању визуелног, телесног и креативног искуства. Када се покрет сагледа и кроз цртеж и кроз плес, студенти стичу шири увид у односе тела, простора, ритма и форме. Такав приступ омогућава да се визуелна анализа не ограничи на статичке облике, као и да се телесни израз не сведе на пуко извођење. Цртеж помаже да се покрет рашчлани, уочи и промисли. Плес помаже да се покрет доживи, испроба и обликује кроз тело. Заједно, они подстичу целовитији однос према уметничком процесу.

Научна вредност овог приступа огледа се у ширењу појмовног оквира у ком се покрет проучава, док се педагошка вредност огледа у стварању могућности за повезано учење, стварање и тумачење. Управо у томе лежи значај овог рада за савремено уметничко и високо образовање.

ДИСКУСИЈА

Резултати анализе показују да се покрет у уметности може разумети као сложена категорија која повезује визуелни и телесни израз. У цртежу се покрет испољава кроз линију, композицију и динамику форме, док се у плесу остварује кроз тело, простор и временску организацију покрета. Иако припадају различитим медијима, цртеж и плес показују бројне структурне и изражајне сродности које омогућавају њихово интердисциплинарно тумачење. Овакво разумевање покрета блиско је ставу који је развио Arnhem (2004), наглашавајући да визуелна форма није статична, већ да у себи носи унутрашњу динамику односа, напона и равнотеже. Добијени увиди указују да покрет не представља својство једне уметничке дисциплине, већ заједничку основу различитих облика уметничког изражавања. Цртеж и плес се, стога, не могу посматрати као супротстављени медији, већ као комплементарни начини обликовања покрета. Управо у том односу постаје видљиво да покрет може бити средство дијалога између визуелне и сценске уметности. Савремене уметничке праксе, о којима пише Brannigan (2023), показују да тело у плесу

све чешће функционише као визуелни и концептуални елемент уметничког дела, док Colliander (2024) указује да линија у цртежу може постати подстицај за телесно кретање, што додатно приближава ова два медија.

Посебан значај оваквог приступа огледа се у могућности повезивања различитих начина уметничког мишљења и изражавања. Интердисциплинарно разумевање покрета доприноси ширењу појмовног оквира у ком се уметност проучава и тумачи, јер омогућава да се визуелни и телесни процеси посматрају као делови јединственог стваралачког искуства. У том контексту, Maletic (1987) показује да се сваки покрет може анализирати кроз категорије простора, напора, темпа и експресије, што омогућава систематичније разумевање односа тела и форме.

Такође, ови резултати имају и важне педагошке импликације. Повезивање цртежа и плеса у наставној пракси омогућава студентима да покрет сагледају и као визуелни и као телесни феномен. Такав приступ подстиче развој креативности, просторног мишљења и свести о односу тела и форме, што је од посебног значаја за савремено уметничко образовање. На значај телесног искуства у процесу учења указује и Emanuele (2024), истичући да се разумевање уметности продубљује онда када се стваралачки процес посматра као динамична и искуствена активност.

ЗАКЉУЧАК

На основу спроведене теоријско-аналитичке и компаративне анализе може се закључити да покрет представља једну од кључних категорија уметничког мишљења која повезује различите облике визуелног и телесног израза. У цртежу се покрет испољава кроз динамику линије, композицију и однос форме и простора, док се у плесу остварује кроз тело, ритам и временску организацију кретања. Иако припадају различитим медијима, цртеж и плес показују бројне структурне и изражајне сродности које омогућавају њихово интердисциплинарно тумачење. Резултати анализе указују да покрет не треба посматрати као својство једне уметничке дисциплине, већ као заједничку основу различитих уметничких пракси. Управо у том смислу покрет може бити схваћен као аналитичка категорија која омогућава повезивање визуелног и телесног искуства и стварање ширег појмовног оквира за разумевање уметничког процеса. Такво

разумевање доприноси развоју интердисциплинарног приступа у проучавању уметности, јер омогућава да се различити медији посматрају као делови јединственог система уметничког мишљења.

Посебан значај оваквог приступа огледа се у области уметничког образовања. Повезивање цртежа и плеса у наставној пракси омогућава студентима да покрет сагледају као сложену категорију која обухвата визуелне, просторне и телесне односе. Такав приступ подстиче развој креативности, просторног и визуелног мишљења, као и свести о значају тела у процесу уметничког изражавања. Истовремено, он доприноси стварању интегрисаног образовног окружења у ком се знање стиче кроз искуство, посматрање и стварање. Стога, може се закључити да интердисциплинарно проучавање покрета представља важан теоријски и педагошки правац у савременом уметничком образовању. Даља истраживања могу бити усмерена на практичну примену оваквог приступа у настави, као и на развој нових метода које повезују визуелне и сценске уметности у процесу учења и стварања.

ЛИТЕРАТУРА

- Arnheim, R. (2004). *Art and visual perception: A psychology of the creative eye*. University of California Press.
- Brannigan, E. (2023). *The persistence of dance: Choreography as concept and material in contemporary art*. University of Michigan Press.
- Colliander, T. (2024). Drawn into dancing and danced into drawing: Exploring Deleuze's lines of flight through dancing-drawing approaches in early childhood dance pedagogies. *Nordic Journal of Dance*, 15(2), 1–11.
<https://doi.org/10.2478/njd-2024-0011>
- Jurjevič, N., & Geršak, V. (2024). Expanding children's conceptual field through dance and visual arts. *International Journal of Education & the Arts*, 25(27).
<https://doi.org/10.26209/ijea25n27>
- Emanuele, R. (2024). *Dance as a medium for drawing: A practice-based investigation into dance and choreography as generative modalities for contemporary drawing* (Doctoral dissertation, University for the Creative Arts).
[https://research.uca.ac.uk/6460/1/ELLA%20EMANUELE 1410042 UCA Final with%20appendices 12 05 24%20281%29.pdf](https://research.uca.ac.uk/6460/1/ELLA%20EMANUELE%201410042%20UCA%20Final%20with%20appendices%2012%2005%2024%20281%29.pdf)
- Maletic, V. (1987). *Body, space, expression: The development of Rudolf Laban's movement and dance concepts*. Mouton de Gruyter.
- Nielsen, C. S., & Hartman, L. (2020). Advancing our futures – Educational potential of interdisciplinary artistic projects to children 'at risk' in Denmark and

- South Africa. *Policy Futures in Education*, 18(3), 410–431.
<https://doi.org/10.1177/1478210319846623>
- Sheets-Johnstone, M. (2011). *The primacy of movement: Expanded second edition*. John Benjamins.
- Vroman, L. (2023). Drawing body, movement and space in architecture and dance. *Drawing: Research, Theory, Practice*, 8(1), 11–26.
<https://doi.org/10.1386/drtip.00103.1>

Извори илустрација

- Слика 1. Degas, E. *Dancer*, око 1877. Wikimedia Commons. Јавно добро.
- Слика 2. *Drawing, Dancing Figures*, 1882–1883. Wikimedia Commons. Јавно добро.
- Слика 3. *Ballet dancer and powder*. Unsplash. CC0 1.0.
- Слика 4. Ауторска шема, израђена за потребе рада.

Evin F. PEŠIĆ

University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Arts, Zvečan, Serbia

MOVEMENT AS A SUBJECT OF INTERDISCIPLINARY STUDY THROUGH DRAWING AND DANCE

Summary: Movement represents one of the fundamental categories of artistic thinking and expression and appears as a shared element across different artistic disciplines. Contemporary artistic and pedagogical approaches increasingly emphasize the importance of interdisciplinary understanding of movement, particularly in the relationship between visual and performing arts. Based on theoretical insights from visual arts, dance studies, and aesthetics, this paper examines movement as a common category that connects drawing and dance. The analysis focuses on scientific and theoretical works in which movement is interpreted as both an artistic and analytical category, as well as those that indicate possibilities for linking drawing and dance in theoretical and pedagogical contexts. Special attention is directed toward identifying key dimensions of movement in visual and embodied media and their comparative analysis. The results indicate that movement in drawing manifests through line dynamics, composition, and the relationship between form and space, while in dance it is realized through the body, rhythm, and the temporal organization of movement. Numerous shared structural and expressive features have been identified, enabling an interdisciplinary interpretation of these two media. The significance of this approach is particularly evident in art education, where the integration of visual and embodied experience contributes to the development of creativity, spatial thinking, and understanding of the artistic process. It can be concluded that movement constitutes a relevant theoretical foundation for the interdisciplinary connection between drawing and dance, with significant scientific and pedagogical implications for contemporary art education.

Key words: movement, drawing, dance, interdisciplinary approach, art education.

© 2025 by authors

Овај чланак је доступан у отвореном приступу и објављен је под лиценцом Creative Commons 4.0 Attribution 4.0 International ([CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)).

Review Article
Education (Print ed.). –
ISSN 2956-1779. – Vol. 21, No. 25 (2026), pp. 157–170
7.071.5:7
37.015.31:714
37.015.31:793.3
COBISS.SR-ID 196186633
DOI: <http://doi.org/10.65536/ufpz21-396571>
Manuscript received: April 14, 2026
Manuscript accepted: May 12, 2026

MOVEMENT AS A SUBJECT OF INTERDISCIPLINARY STUDY THROUGH DRAWING AND DANCE³

Evin F. PEŠIĆ⁴

University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Arts, Zvečan, Serbia

³ This paper constitutes a part of the research conducted within the Doctoral Academic Studies in Visual Arts at the Faculty of Arts, University of Priština, Kosovska Mitrovica.

⁴ <https://orcid.org/0009-0004-1346-6720>, e-mail: evinpeshic@gmail.com

MOVEMENT AS A SUBJECT OF INTERDISCIPLINARY STUDY THROUGH DRAWING AND DANCE

Summary: *Movement represents one of the fundamental categories of artistic thinking and expression and appears as a shared element across different artistic disciplines. Contemporary artistic and pedagogical approaches increasingly emphasize the importance of interdisciplinary understanding of movement, particularly in the relationship between visual and performing arts. Based on theoretical insights from visual arts, dance studies, and aesthetics, this paper examines movement as a common category that connects drawing and dance. The analysis focuses on scientific and theoretical works in which movement is interpreted as both an artistic and analytical category, as well as those that indicate possibilities for linking drawing and dance in theoretical and pedagogical contexts. Special attention is directed toward identifying key dimensions of movement in visual and embodied media and their comparative analysis. The results indicate that movement in drawing manifests through line dynamics, composition, and the relationship between form and space, while in dance it is realized through the body, rhythm, and the temporal organization of movement. Numerous shared structural and expressive features have been identified, enabling an interdisciplinary interpretation of these two media. The significance of this approach is particularly evident in art education, where the integration of visual and embodied experience contributes to the development of creativity, spatial thinking, and understanding of the artistic process. It can be concluded that movement constitutes a relevant theoretical foundation for the interdisciplinary connection between drawing and dance, with significant scientific and pedagogical implications for contemporary art education.*

Key words: *movement, drawing, dance, interdisciplinary approach, art education.*

INTRODUCTION

Movement represents one of the fundamental categories of artistic thinking and artistic expression. It manifests as rhythm, change, direction, and the relationship between body and space, as well as a sign of the internal energy of an artwork. Although it is most often associated with dance and performance, movement also holds a significant place in the visual arts, particularly in drawing, where it is expressed through line, composition, tension of form, and visual flow. The dynamics of line and the relationships within form enable the recognition of movement even in static visual structures, indicating its essential role in the process of artistic formation (Arnheim, 2004). For this reason, movement can be understood as a shared field across different artistic disciplines rather than a concept limited to a single medium.

In contemporary theoretical approaches, movement is not regarded solely as the physical displacement of the body in space, but as a fundamental mode of human experience and existence. In this sense, movement is not an external addition to thought, but one of its foundational forms. From this perspective, the moving body simultaneously expresses, perceives, and communicates, which allows movement to be studied not only within the domain of dance and physical activity, but also within art, perception, and education (Sheets-Johnstone, 2011).

Contemporary dance studies emphasize that movement cannot be understood exclusively as a physical action. It is realized in relation to space, time, rhythm, weight, and materiality, as well as through the way the body interacts with the environment and the observer. Dance is therefore no longer viewed as an isolated stage practice, but as part of a broader field of contemporary art and visual culture (Brannigan, 2023). On the other hand, drawing has long surpassed the function of mere representation of the visible, as it represents a mode of thinking, an analysis of movement, a record of energy, and a trace of the creative process.

The connection between dance and drawing can thus be understood as an encounter between two different yet related languages of expression. In dance, movement is realized through the body in time and space, whereas in drawing that same movement is transformed into a visual trace. This transformation forms the basis of an interdisciplinary approach, as it enables the same phenomenon to be

examined from different artistic and cognitive perspectives. Contemporary research integrating dance and visual arts demonstrates that such connections expand the conceptual field, encourage active learning, and enable deeper understanding through experience, visualization, and embodied expression (Jurjević & Geršak, 2024; Nielsen & Hartman, 2020).

The theoretical framework of this paper is grounded in contemporary research in the fields of visual arts and dance studies, in which movement is considered a complex category encompassing the relationship between body, space, and form. Particular importance is given to works that highlight the dynamic nature of visual and embodied expression and the possibility of their interconnection within contemporary artistic and pedagogical contexts. In this regard, relevant theoretical insights include those that interpret movement as a structural relationship between body, space, and form (Arnheim, 2004; Maletic, 1987; Brannigan, 2023). At the same time, recent studies point to a direct relationship between drawing practice and dance, emphasizing that drawing can serve as a means of understanding movement, while dance represents a way of its embodied exploration and formation (Colliander, 2024; Vroman, 2023; Emanuele, 2024).

The research problem arises from the fact that, in both theory and teaching practice, drawing and dance are most often treated as separate disciplines. This division leads to the perception of movement in dance primarily as a bodily phenomenon, and in drawing as a visual sign, without sufficient insight into their internal interconnection. The question therefore arises whether movement can be understood as a shared category that enables the integration of visual and embodied expression and the development of a broader theoretical and pedagogical framework for its study.

Within this defined problem, the subject of this paper is movement as a shared category of drawing and dance, with particular emphasis on the relationship between visual and embodied expression, that is, on the ways in which different artistic media shape, interpret, and convey movement.

OBJECTIVE

The aim of this paper is to examine, from a theoretical and analytical perspective, the possibilities for interdisciplinary integration of drawing and dance, taking movement as a shared artistic category. In

accordance with this aim, the paper pursues the following specific objectives:

1. To analyze the ways in which movement manifests in visual and embodied media
2. To identify the shared dimensions of movement in drawing and dance
3. To examine the significance of an interdisciplinary approach for contemporary art education.

Given that the study is conceived as a theoretical-analytical and comparative investigation based on the analysis of relevant scientific and professional literature in the fields of visual arts, dance studies, and aesthetics, research questions are formulated to guide the analysis and interpretation of the subject matter. The main research question is: In what ways can movement be understood as a shared category that connects drawing and dance in theoretical and pedagogical contexts?

Accordingly, the following specific research questions are defined:

1. How does movement manifest in drawing as a visual medium?
2. How does movement manifest in dance as an embodied and spatial medium?
3. What are the shared dimensions of movement that enable a comparative interpretation of drawing and dance?
4. What theoretical and pedagogical implications arise from an interdisciplinary approach to the study of movement?

METHOD

The study is based on a theoretical-analytical and comparative approach, which involves the examination of relevant scientific and professional literature in the fields of visual arts, dance studies, and aesthetics. The analysis focuses on works in which movement is considered as both an artistic and analytical category, as well as on those that indicate the possibilities of connecting drawing and dance within theoretical and pedagogical contexts.

The analysis was conducted through several phases:

1. Identification of key concepts defining movement
2. Identification of indicators of movement in drawing and dance
3. Comparative analysis of these indicators
4. Interpretative synthesis of the shared dimensions of movement.

RESULTS

The results of the analysis of relevant scientific and professional literature indicate that movement in art manifests as a complex category encompassing visual, embodied, and spatial relations. The following section presents the key dimensions of movement in drawing and dance and their significance for an interdisciplinary understanding of artistic expression.

Theoretical definition of movement in art

Movement in art cannot be limited to physical motion. It may be visible, implied, structurally present, or emotionally suggested. In the visual arts, movement is often realized through the direction of the line, the arrangement of masses, the relationship between light and dark, the rhythm of repetition, or the dynamics of composition. For this reason, movement may be present even when a work appears static. In this sense, dynamism is not necessarily the result of actual motion, but often emerges from the relationships established within the form itself.

Arnheim demonstrated that visual perception is not a passive reception of forms, but an active process of perceiving centers of gravity, tension, direction, and balance. A line is not read merely as the boundary of a form, but as a carrier of energy and internal movement within the form (Arnheim, 2004). From this perspective, movement in drawing does not appear as a mechanical record of the body, but as a visual relation that contains rhythm, transition, and tension. This is particularly important for this study, as such an understanding of drawing opens the possibility for its dialogue with dance.

In dance, movement represents the primary structural element. It is not a secondary component, but the very content of the artistic act. Dance exists in time, is realized in space, and carries an internal organization of energy, tempo, effort, and expression. In this sense, movement in dance simultaneously performs both a formal and a semantic function. Brannigan emphasizes that contemporary artistic practices demonstrate how dance enters the domain of visual culture and contemporary art, where the body and movement become carriers of both conceptual and material layers of the work (Brannigan, 2023). This allows movement to be understood not merely as a stage phenomenon, but as a broader artistic field.

Therefore, movement in art should be understood as a multilayered category. It is simultaneously a bodily act, a visual sign, a spatial relation, a temporal flow, and an aesthetic structure. Such an understanding enables its interdisciplinary study, as it shows that different media do not appropriate movement, but rather continually reshape it through their own expressive means.

Drawing as a visual interpretation of movement

Drawing occupies a specific position in the interpretation of movement, as it enables the translation of transient motion into line, form, and trace. While painting more often aspires toward a stable visual whole, drawing maintains a close connection with process. Within it, one can observe the movement of the hand, the speed of the stroke, interruption, hesitation, emphasis, and direction. For this reason, drawing represents one of the most suitable media for the examination of movement. It is not merely a tool for recording, but also a space in which movement is conceptualized, analyzed, and reorganized.

Figure 1. Dancer, c. 1877

Note. Degas, E. Wikimedia Commons. Public domain.

In the work of Liselotte Vroman, it is emphasized that drawing can function as a means of understanding embodied spatial experience. The body, space, and movement do not appear as separate elements, but as parts of a unified process in which the line follows the experience of movement and space (Vroman, 2023). This insight is significant because it

demonstrates that drawing is not merely a representation of the visible, but a procedure that enters into the very structure of experience.

Tuire Colliander advances this perspective by demonstrating that drawing and dance can generate one another. A line may serve as a stimulus for bodily movement, while bodily movement can leave a graphic trace that becomes a new visual whole. In this way, drawing is not a subsequent description of dance, but an integral part of its understanding and continuation within another medium (Colliander, 2024). Of particular importance is the claim that the line can become a map or trajectory of movement, thereby bringing drawing closer to choreographic thinking.

From this, it follows that drawing has a dual value in the study of movement. On the one hand, it records movement and renders it visible. On the other, it initiates new interpretations, as it reveals the structure of movement that may not always be perceived in direct performance. Drawing, therefore, does not arrest movement, but translates it into another form of duration.

Figure 2. Drawing, Dancing Figures, 1882–1883

Note. Wikimedia Commons. Public domain.

Dance as a bodily and spatial expression

Dance is an art form in which the body becomes the central means of shaping space, time, and rhythm. Its specificity lies in the fact that the

work is realized in the very act of performance. For this reason, movement in dance is not represented, but directly enacted. It does not exist outside the body, but within it, in its relationships with space, tempo, and other bodies. This makes dance an art form in which movement simultaneously carries formal, expressive, and communicative value.

In the work of Vera Maletic, movement is analyzed through the concepts of body, space, effort, and expression. This approach provides a solid conceptual framework for the analysis of dance, as it shows that every movement can be understood through direction, weight, tempo, duration, and internal quality (Maletic, 1987). In this way, dance movement ceases to be something indeterminate and transient and becomes an organized system of relations.

Brannigan emphasizes that in contemporary art, dance functions both as a concept and as material. The body is not reducible to the role of performer in a narrow sense, but becomes the center of the visual, spatial, and conceptual organization of the work (Brannigan, 2023). This perspective is important for this study, as it indicates that dance should also be interpreted in relation to visual media.

Dance, therefore, is not opposed to the visual. It represents an embodied form of visual thinking. In dance, the body constructs lines, axes, relationships, and rhythmic structures. For this reason, dance movement can be closely related to drawing, which captures these same relationships through different means.

Figure 3. Ballet dancer and powder

Note. Unsplash. CC0 1.0 license.

The relationship between drawing and dance in an interdisciplinary approach

An interdisciplinary approach implies that artistic disciplines are not viewed as closed systems. When drawing and dance are brought into relation, the result is not a mechanical combination of two media, but the emergence of a new field in which movement becomes a shared subject of inquiry. Within this field, neither drawing nor dance loses its specificity; rather, their possibilities become more clearly articulated through their mutual interaction.

In her doctoral dissertation, Rossella Emanuele demonstrates that dance and choreography can expand the understanding of drawing beyond paper, line, and surface. Drawing is thus no longer perceived as a finished product, but as a process, a spatial event, and an embodied activity (Emanuele, 2024). This perspective is significant because it allows drawing to be interpreted as a dynamic practice closely related to dance. Similar approaches can be found in studies that examine the relationship between the body, trace, and the visualization of movement. Dance can leave a drawing, and drawing can stimulate dance. In this transition, neither medium loses its identity; instead, each acquires a new layer of meaning. Interdisciplinarity here does not appear as an external linking of themes, but as an internal affinity between the media themselves.

From this perspective, movement cannot be regarded as the property of a single discipline. It belongs to both drawing and dance, albeit in different ways. For this reason, movement can serve as a foundation for scholarly dialogue between visual and performing arts. This dialogue is not only significant for art theory, but also for pedagogical practice, as it encourages a broader understanding of artistic creation.

Schematic representation of the relationship between key concepts in the study of movement

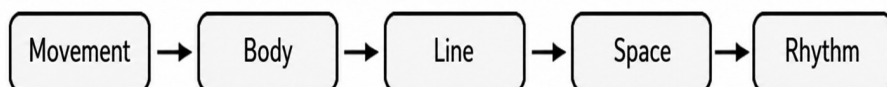

Figure 4. Schematic representation of the relationship of movement in drawing and dance

Note. Author's diagram, created for this study.

Significance of the interdisciplinary approach in art education

The interdisciplinary study of movement holds particular importance for education, especially in contexts that aim to integrate visual, embodied, and creative experience. When movement is examined through both drawing and dance, students gain a broader understanding of the relationships between body, space, rhythm, and form. Such an approach prevents visual analysis from being limited to static forms and ensures that bodily expression is not reduced to mere performance. Drawing enables the analysis, observation, and conceptualization of movement. Dance enables the experience, experimentation, and shaping of movement through the body. Together, they foster a more comprehensive engagement with the artistic process.

The scientific value of this approach lies in expanding the conceptual framework within which movement is studied, while its pedagogical value lies in creating opportunities for integrated learning, creation, and interpretation. This is precisely where the significance of this study for contemporary art and higher education is situated.

DISCUSSION

The results of the analysis indicate that movement in art can be understood as a complex category that connects visual and embodied expression. In drawing, movement manifests through line, composition, and the dynamics of form, while in dance it is realized through the body, space, and the temporal organization of movement. Although they belong to different media, drawing and dance demonstrate numerous structural and expressive affinities that enable their interdisciplinary interpretation. This understanding of movement aligns with the position developed by Arnheim (2004), who emphasized that visual form is not static, but contains an internal dynamic of relationships, tension, and balance.

The findings suggest that movement should not be regarded as a property of a single artistic discipline, but as a shared foundation of different forms of artistic expression. Drawing and dance should therefore not be viewed as opposing media, but as complementary modes of shaping movement. Within this relationship, movement becomes a medium of dialogue between visual and performing arts. Contemporary artistic practices, as discussed by Brannigan (2023),

show that the body in dance increasingly functions as a visual and conceptual element of the artwork, while Colliander (2024) indicates that the line in drawing can act as a stimulus for bodily movement, further bringing these two media into closer relation.

The importance of this approach is also reflected in its capacity to connect different modes of artistic thinking and expression. An interdisciplinary understanding of movement contributes to the expansion of the conceptual framework in which art is studied and interpreted, as it allows visual and embodied processes to be viewed as components of a unified creative experience. In this context, Maletic (1987) demonstrates that every movement can be analyzed through the categories of space, effort, tempo, and expression, enabling a more systematic understanding of the relationship between body and form. These results also carry significant pedagogical implications. Integrating drawing and dance in teaching practice enables students to perceive movement as both a visual and an embodied phenomenon. Such an approach fosters the development of creativity, spatial thinking, and awareness of the relationship between body and form, which is of particular importance for contemporary art education. The importance of embodied experience in the learning process is also emphasized by Emanuele (2024), who highlights that the understanding of art deepens when the creative process is approached as a dynamic and experiential activity.

CONCLUSION

Based on the conducted theoretical-analytical and comparative analysis, it can be concluded that movement represents one of the key categories of artistic thinking that connects different forms of visual and embodied expression. In drawing, movement manifests through the dynamics of line, composition, and the relationship between form and space, while in dance it is realized through the body, rhythm, and the temporal organization of movement. Although they belong to different media, drawing and dance exhibit numerous structural and expressive affinities that enable their interdisciplinary interpretation. The results indicate that movement should not be understood as a property of a single artistic discipline, but as a shared foundation of various artistic practices. In this sense, movement can be interpreted as an analytical category that enables the integration of visual and embodied experience and the development of a broader conceptual

framework for understanding the artistic process. Such an understanding contributes to the advancement of an interdisciplinary approach to the study of art, as it allows different media to be perceived as components of a unified system of artistic thinking.

The importance of this approach is particularly evident in the field of art education. Integrating drawing and dance in teaching practice enables students to perceive movement as a complex category encompassing visual, spatial, and embodied relations. This approach fosters the development of creativity, spatial and visual thinking, as well as awareness of the role of the body in artistic expression. At the same time, it contributes to the creation of an integrated educational environment in which knowledge is acquired through experience, observation, and creation.

Further research may be directed toward the practical application of this approach in teaching, as well as toward the development of new methods that connect visual and performing arts in the processes of learning and creation.

REFERENCES

- Arnheim, R. (2004). *Art and visual perception: A psychology of the creative eye*. University of California Press.
- Brannigan, E. (2023). *The persistence of dance: Choreography as concept and material in contemporary art*. University of Michigan Press.
- Colliander, T. (2024). Drawn into dancing and danced into drawing: Exploring Deleuze's lines of flight through dancing-drawing approaches in early childhood dance pedagogies. *Nordic Journal of Dance*, 15(2), 1–11.
<https://doi.org/10.2478/njd-2024-0011>
- Jurjevič, N., & Geršak, V. (2024). Expanding children's conceptual field through dance and visual arts. *International Journal of Education & the Arts*, 25(27).
<https://doi.org/10.26209/ijea25n27>
- Emanuele, R. (2024). *Dance as a medium for drawing: A practice-based investigation into dance and choreography as generative modalities for contemporary drawing* (Doctoral dissertation, University for the Creative Arts).
https://research.uca.ac.uk/6460/1/ELLA%20EMANUELE_1410042_UCA_Final_with%20appendices_12_05_24%20%281%29.pdf
- Maletic, V. (1987). *Body, space, expression: The development of Rudolf Laban's movement and dance concepts*. Mouton de Gruyter.
- Nielsen, C. S., & Hartman, L. (2020). Advancing our futures – Educational potential of interdisciplinary artistic projects to children 'at risk' in Denmark and South Africa. *Policy Futures in Education*, 18(3), 410–431.
<https://doi.org/10.1177/1478210319846623>

Sheets-Johnstone, M. (2011). *The primacy of movement: Expanded second edition*. John Benjamins.

Vroman, L. (2023). Drawing body, movement and space in architecture and dance. *Drawing: Research, Theory, Practice*, 8(1), 11–26. <https://doi.org/10.1386/drtп.00103.1>

Illustration Sources

Слика 1. Degas, E. *Dancer*, око 1877. Wikimedia Commons. Јавно добро.

Слика 2. *Drawing, Dancing Figures*, 1882–1883. Wikimedia Commons. Јавно добро.

Слика 3. *Ballet dancer and powder*. Unsplash. CC0 1.0.

Слика 4. Author's diagram, created for the purposes of this study.

Евин Ф. ПЕШИЋ

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Факултет уметности, Звечан, Србија

ПОКРЕТ КАО ПРЕДМЕТ ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОГ ПРОУЧАВАЊА КРОЗ ЦРТЕЖ И ПЛЕС

Сажетак: Покрет представља једну од основних категорија уметничког мишљења и изражавања и јавља се као заједнички елемент различитих уметничких дисциплина. У савременим уметничким и педагошким приступима све више се указује на значај интердисциплинарног разумевања покрета, нарочито у односу између визуелних и сценских уметности. Полазећи од теоријских увида из области визуелних уметности, студија плеса и естетике, у раду се разматра покрет као заједничка категорија која повезује цртеж и плес. У фокусу анализе налазе се научни и теоријски радови у којима се покрет тумачи као уметничка и аналитичка категорија, као и они који указују на могућности повезивања цртежа и плеса у теоријском и педагошком контексту. Посебна пажња усмерена је на идентификовање кључних димензија покрета у визуелном и телесном медију и на њихово компаративно сагледавање. Резултати анализе показују да се покрет у цртежу испољава кроз динамику линије, композицију и однос форме и простора, док се у плесу остварује кроз тело, ритам и временску организацију кретања. Уочене су бројне заједничке структурне и изражајне одлике које омогућавају интердисциплинарно тумачење ова два медија. Посебан значај оваквог приступа огледа се у области уметничког образовања, где повезивање визуелног и телесног искуства доприноси развоју креативности, просторног мишљења и разумевања уметничког процеса. Може се закључити да покрет представља релевантну теоријску основу за интердисциплинарно повезивање цртежа и плеса и да такав приступ има значајне научне и педагошке импликације за савремено уметничко образовање.

Кључне речи: покрет, цртеж, плес, интердисциплинарни приступ, уметничко образовање.